

Scholierenonderzoek Communities That Care

Effectmeting Amsterdam Midden-Noord

Amsterdam, 15 april 2004

Hette Tulner
Mireille Geldorp

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
1	Inleiding	4
1.1	Geprioriteerde risicofactoren	5
1.2	Leeswijzer	5
2	Onderzoeksverantwoording	6
2.1	Onderzoeksopzet	6
2.2	Steekproef / Respons	6
2.3	Weging	6
3	Achtergrondkenmerken	8
4	Probleemgedrag	13
4.1	Inleiding	13
4.2	Roken, alcohol- en drugsgebruik	13
4.3	Probleemgedrag	15
5	Resultaten risico- en beschermende factoren	17
5.1	Inleiding	17
5.2	Risicofactoren	17
5.3	Beschermende factoren	19
5.4	Risico- en beschermende factoren naar leeftijd	22
6	Conclusies	23
Bijlage 1	Samenstelling CtC-schalen	25

Voorwoord

Het scholierenonderzoek maakt deel uit van de preventiestrategie Communities That Care (CTC) ¹. De licentie voor CTC in Nederland ligt bij het NIZW.

Noot 1 Channing Bete Company, Inc., South Deerfield, Massachusetts, USA, is eigenaar van de naam Communities That Care[®], die door het NIZW onder licentie wordt gebruikt.

1 Inleiding

In de Verenigde Staten is - in antwoord op probleemgedrag en maatschappelijke uitval onder jongeren - de aanpak 'Communities That Care' (CTC) ontwikkeld door het bureau Developmental Research and Programs, Inc. (DRP) te Seattle. De CTC-aanpak is bedoeld voor kinderen en jongeren tot achttien jaar met een vergrote kans op het ontwikkelen van probleemgedrag of maatschappelijke uitval. De CTC-aanpak richt zich daarbij niet alleen op de jongeren zelf, maar tevens op andere personen/instellingen die direct betrokken zijn bij de opvoeding, het onderwijs en het welzijn van jongeren, of die op deze terreinen verantwoordelijk zijn voor het beleid. Het doel op de lange termijn is een veilige, constructieve leefomgeving te scheppen².

De focus van CtC ligt niet op de directe bestrijding van het probleemgedrag, maar op het voorkomen van probleemgedrag door het verbeteren van de omgeving waarin kinderen en jongeren opgroeien. Hierdoor is CtC een aanpak die geduld vergt, echte effecten zijn pas na 10 jaar te verwachten als een nieuwe generatie jongeren is opgegroeid in een omgeving met minder risicofactoren en meer beschermende factoren.

De 'Communities That Care' aanpak wordt op meer dan vijfhonderd plaatsen in de VS op succesvolle wijze toegepast. Dit is reden om ook in Nederland te experimenteren met de CTC-aanpak. Hiertoe is de aanpak eerste vertaald en aangepast aan de Nederlandse situatie³. Vervolgens wordt de CTC-strategie voor een periode van drie jaar uitgetoetst in vier pilotgemeenten. In deze periode wordt het programma periodiek geëvalueerd middels een proces- en effectevaluatie. De procesevaluatie zal inzicht verschaffen in de proceskanten van de invoering van de 'Communities that Care' strategie. De effectevaluatie zal informatie opleveren omtrent de resultaten en effecten van CTC. Een belangrijk element van CTC is echter ook dat de onderzoeken het uitgangspunt vormen bij de aanpak in de wijk.

Het voor u liggende rapport bevat de resultaten van de tweede afname van de CTC-scholierenenquête in de CtC-pilotwijk in Amsterdam-Noord, in het najaar van 2003 (de effectmeting). De CtC-pilotwijk in Amsterdam-Noord wordt gevormd door de Vogelbuurt, de Bloemenbuurt, en Van der Pekbuurt, kortweg omschreven als Midden-Noord. De resultaten van deze tweede meting worden in dit rapport vergeleken met die van de meting vóór de start van het CtC-proces in de pilotwijk Midden-Noord. Op deze manier wordt

- in de eerste plaats inzicht verkregen in het effect van CTC: daarvoor wordt nagegaan in hoeverre de scores op de *geprioriteerde risicofactoren* significant zijn afgenomen en het *probleemgedrag* in de wijk is verminderd;

Noot 2 Een beschrijving van de onderliggende ideeën van CTC is o.a. te vinden in 'Serious, Violent & Chronicle Juvenile Offenders', Howel J.C. e.a., Sage Publications, Thousand Oaks/London/New Delhi, 1995; 'Child Delinquents, Development, Intervention and Service Needs', Loeber, R. en D.P. Farrington (ed), Sage Publications, Thousand Oaks/London/New Delhi, 2001; 'Communities That Care, Opgroeien in een veilige en leefbare wijk', NIZW, Utrecht, 2003.

Noot 3 Zie: 'Communities That Care: Toelichting op vertaling en aanpassing van 1) CTC risico- en beschermende factorenmodel 2) onderzoeks-instrumenten effectmeting CTC. DSP, augustus 2000.

- in de tweede plaats bekeken in hoeverre de scores op de *niet-geprioriteerde risicofactoren* zijn gestegen. Een significante stijging van deze scores kan eventueel aanleiding vormen voor het preventieteam om nieuwe risicofactoren te prioriteren en om het preventieplan bij te stellen.

1.1 Geprioriteerde risicofactoren

In Midden-Noord werd binnen elk domein één risicofactor geprioriteerd:

- *Gezin*
Problemen met gezinsmanagement.
- *School*
Gebrek aan binding met school
- *Kinderen/ jongeren*
Vroeg begin van probleem gedrag
- *Wijk*
Gebrek aan binding en organisatie in de wijk

1.2 Leeswijzer

In dit rapport worden de resultaten van de effectmeting van de CTC-scholierenenquête gepresenteerd. Hierbij wordt de volgende indeling gehanteerd:

Na de inleiding (hoofdstuk 1) bevat het tweede hoofdstuk de onderzoeksverantwoording. Hierin wordt ingegaan op de onderzoekopzet, de onderzoeksmethode en de verkregen respons, vergeleken met de eerste afname (nulmeting).

In het derde hoofdstuk wordt de onderzoekspopulatie beschreven.

In het vierde hoofdstuk worden de maatschappelijk ongewenste gedragingen besproken, voor zover gemeten met de scholierenenquête. Het betreft gegevens omtrent alcohol- en drugsgebruik, geweld, jeugddelinquentie en schooluitval. Ook hier wordt – voorzover mogelijk - weer een vergelijking gemaakt met de resultaten uit de nulmeting.

In het vijfde hoofdstuk worden de resultaten met betrekking tot de beschermende en risicofactoren gepresenteerd. De resultaten worden daarbij ook vergeleken met die uit de nulmeting in Midden-Noord.

In het zesde hoofdstuk worden conclusies getrokken omtrent de stand van zaken in de wijk op het gebied van de risico- en beschermende factoren.

In de bijlage is een lijst te vinden van vragen die over probleemgedragingen, risicofactoren en beschermende factoren zijn gesteld.

2 Onderzoeksverantwoording

2.1 Onderzoeksopzet

De scholierenenquête is afgenomen op scholen voor het voortgezet onderwijs in heel Amsterdam-Noord. Doordat anders dan bij de nulmeting het hele stadsdeel is betrokken bij het onderzoek, hoefden leerlingen niet uit hun klas te worden gehaald voor de enquête, maar konden ze het in hun eigen klas doen.

2.2 Steekproef / Respons

Zoals gezegd hebben zes scholen in Amsterdam-Noord gegevens geleverd over het aantal leerlingen uit de pilotwijk dat de betreffende scholen bezoekt. Uit deze gegevens blijkt dat in het totaal 663 leerlingen uit de pilotwijk op de geselecteerde scholen zitten. Omdat niet al deze leerlingen geënquêteerd hoeven worden om een betrouwbaar resultaat te krijgen, is een steekproef getrokken onder de klassen. Vervolgens is de steekproef aangepast om een zo gunstig mogelijk verdeling van de steekproef te krijgen over de wijken, schooltypen en leerjaren. In de geselecteerde klassen zitten 551 leerlingen uit de pilotwijk.

Van de leerlingen in de geselecteerde klassen heeft 77% de vragenlijst ingevuld. In een aantal klassen is de enquête toch niet afgenomen. De rest van de non-respons moet worden verklaard door afwezigheid van leerlingen. In het totaal zijn 381 leerlingen uit Midden-Noord geënquêteerd. In 2000 werden 242 jongeren ondervraagd.

2.3 Weging

Omdat feitelijk een steekproef is gehouden onder leerlingen die in Amsterdam-Noord, is de steekproef niet gelijkmatig verdeeld over de leeftijden, de 17 en 18 jarigen zitten immers niet meer allemaal op school. De steekproef is daarom wat betreft leeftijd niet vergeleken met de jeugdige bevolking van Amsterdam Midden-Noord, maar met die van de jongeren uit Midden-Noord die op de scholen zitten die aan het onderzoek meededen. Hierin bleek een lichte afwijking te zitten, welke is gecorrigeerd met een weegfactor.

Tabel 2.1 Effect weging op leeftijd

	2000	2003	
		gewogen	ongewogen
12 jaar	6	18	14
13 jaar	21	28	26
14 jaar	26	24	26
15 jaar	24	19	21
16 jaar	15	9	10
17 jaar	6	3	3
18 jaar	2	-	-
Totaal	100	100	100

De verhouding tussen meisjes en jongens is wel vergeleken met de jeugdige bevolking in de pilotwijk, ook hierbij is een lichte afwijking door een weegfactor gecorrigeerd. In de bijlage vindt u tabellen van geslacht en leeftijd met en zonder weegfactor.

Tabel 2.2 Effect weging op geslacht

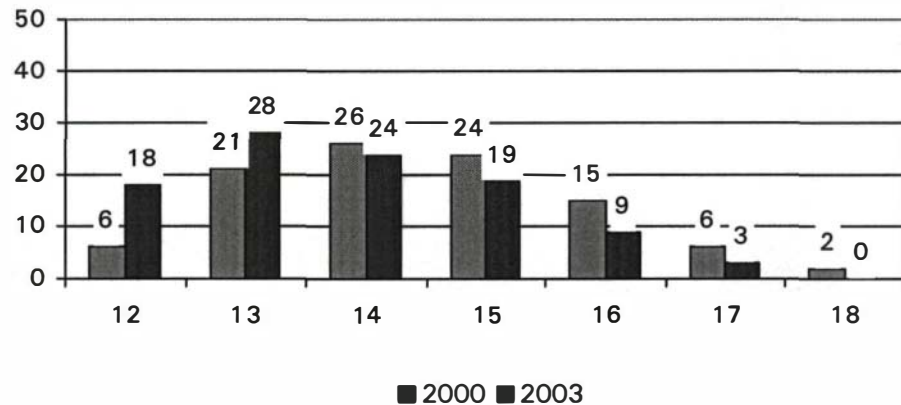
	2000	2003	
		gewogen	ongewogen
Jongen	45	51	48
Meisje	55	49	52

In dit rapport worden de resultaten van de wijk afgezet tegen die van de nulmeting. In vergelijking met de vragenlijst van de nulmeting zijn een aantal vragen over druggebruik geschrapt. Dit zal worden toegelicht in de tabellen die druggebruik als onderwerp hebben.

3 Achtergrondkenmerken

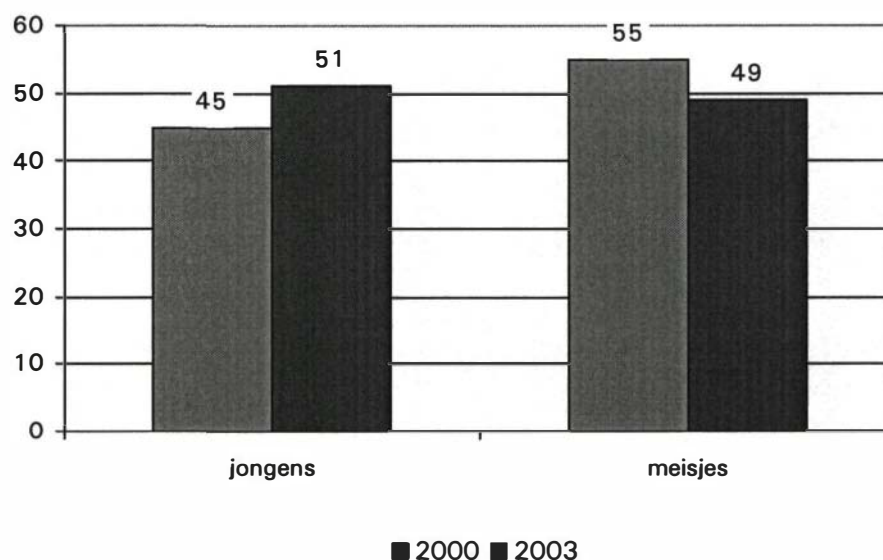
In dit hoofdstuk worden de achtergrondvariabelen van de onderzoekspopulatie van Amsterdam Midden-Noord beschreven. Tevens worden deze vergeleken met die van de steekproef in 2000; de nulmeting. In de onderstaande grafieken worden respectievelijk de resultaten voor leeftijd, geslacht, schooltype, etniciteit, gezinssituatie taalachtergrond, opleidingsniveau en werksituatie ouders gepresenteerd.

Grafiek 3.1 Leeftijd (in %)

Anders dan in 2000 kon het databestand van de enquête worden gewogen op leeftijd en geslacht. Binnen de onderzoeksgroep komt de leeftijdsverdeling in 2003 daarom overeen met de leeftijdsverdeling van de leerlingen uit Midden-Noord op de scholen die aan het onderzoek meededen. In 2000 is geen weging toegepast. De verschillen in leeftijden moeten deels aan de weging, maar voor het grootste deel aan een verschil in de geselecteerde klassen worden toegeschreven. In drie jaar verandert een leeftijdsopbouw in een al lang bestaande wijk immers nauwelijks, wat ook blijkt uit bestudeerde bevolkingcijfers. De steekproef van 2003 is jonger dan de steekproef van 2000.

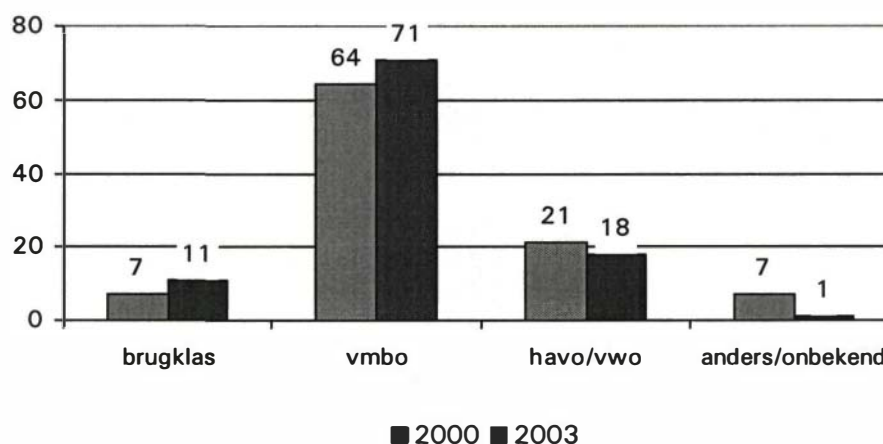
Grafiek 3.2 Geslacht (in %)

In de steekproef van 2003 zijn de jongens beter vertegenwoordigd dan in 2000.

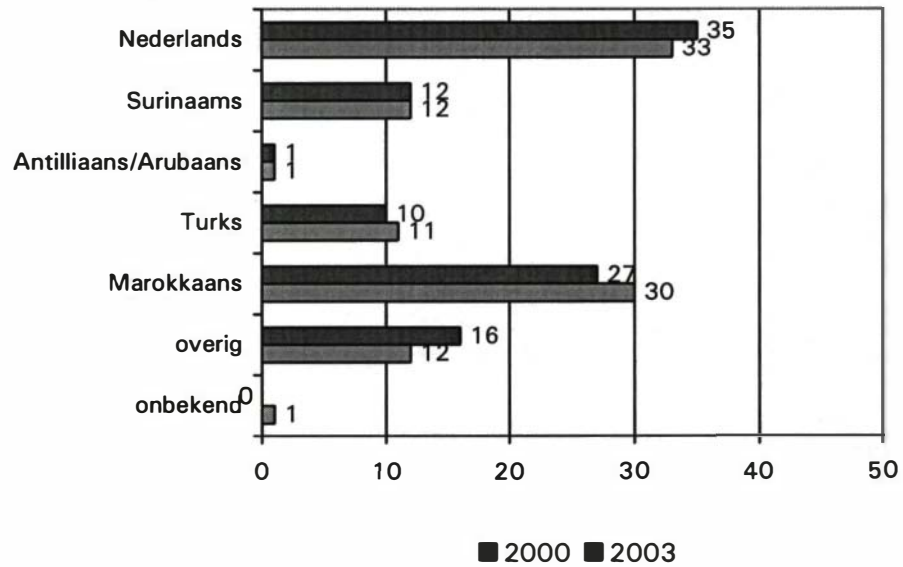
Het verschil in verhouding tussen jongens en meisjes wordt veroorzaakt door de weegfactor die in 2003 corrigeert op sexe. Zonder weegfactor is in 2003 48% van de steekproef in Midden-Noord jongen.

Grafiek 3.3 Schooltype (in %)

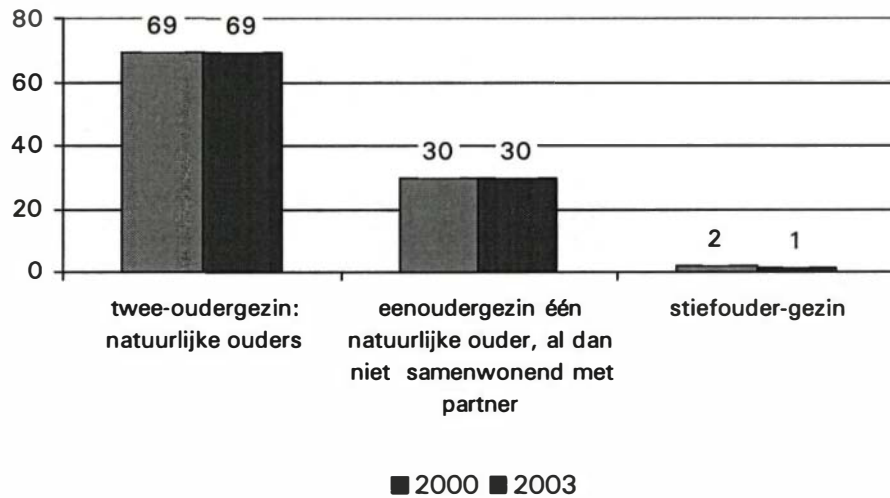
De categorie brugklas is berekend op basis van andere variabelen dan in 2000. Mogelijk heeft dit invloed op de gevonden verschillen in bovenstaande grafiek. In de nieuwe steekproef is het percentage van respondenten dat op het VMBO zit hoger dan in 2000.

Grafiek 3.4 Etniciteit in %

De etnische samenstelling van de steekproef in 2003 is vergelijkbaar met die in 2000.

Grafiek 3.5 Gezinsituatie (in %)

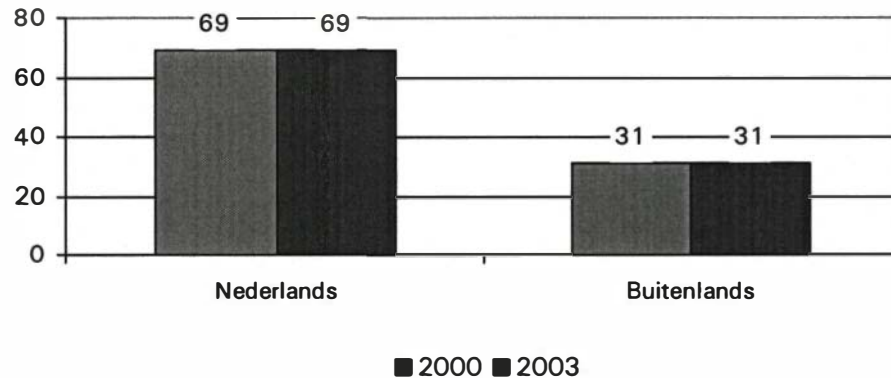

De gezinsituatie is in beide steekproeven gelijk.

In het onderzoek is gevraagd naar de taal die de jongeren thuis en met hun beste vrienden spreken. Deze gegevens zijn geabstraheerd naar de indicator taalachtergrond: Wanneer zowel thuis als met vrienden Nederlands wordt gesproken, wordt de taalachtergrond van de jongere als Nederlands gekenmerkt. Wanneer in beide situaties buitenlands wordt gesproken wordt de taalachtergrond van de jongere als buitenlands gekenmerkt. Wanneer met ouders Nederlands wordt gesproken en met vrienden buitenlands, wordt de taalachtergrond als Nederlands gekenmerkt. Immers, dit impliceert dat vanaf een jonge leeftijd regelmatig Nederlands is gesproken.

Volgens dezelfde redenering zijn jongeren die met hun ouders buitenlands spreken en met vrienden Nederlands, juist weer ingedeeld bij een buitenlandse taalachtergrond. Aangenomen kan dan namelijk worden dat de Nederlandse taalontwikkeling later dan gebruikelijk is ingezet.

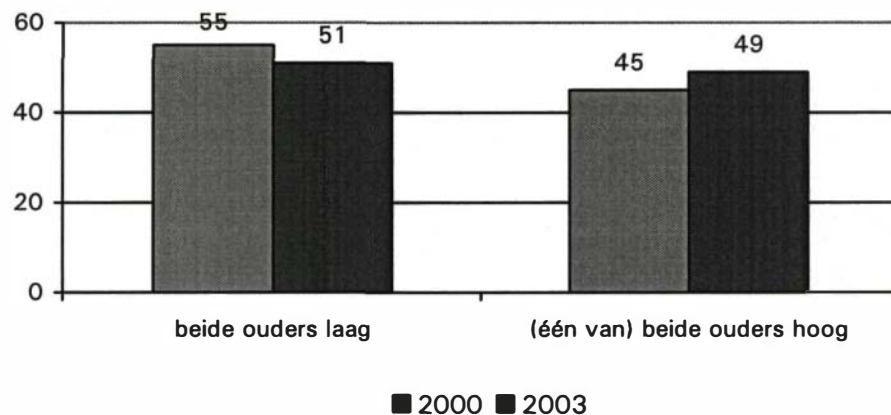
Grafiek 3.6 Taalachtergrond (in %)

De taalachtergrond is in beide steekproeven gelijk.

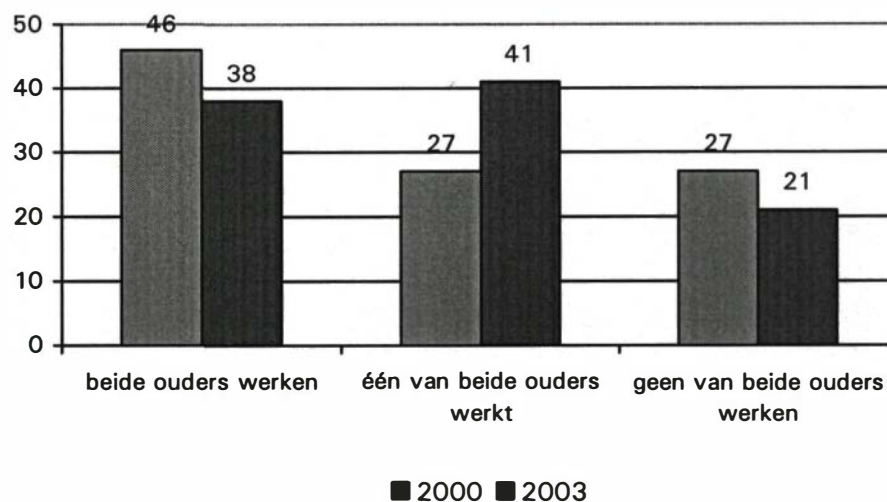
In de onderstaande grafiek wordt het opleidingsniveau van de ouders van de respondenten gegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een hoog en een laag niveau. Een ouder wordt ingedeeld op hoog niveau als hij/zij voor het laatst op één van de volgende schooltypes heeft gezeten: middelbaar beroepsonderwijs / hoger beroepsonderwijs / universiteit. Een ouder wordt ingedeeld op laag niveau als hij/zij voor het laatst op één van de volgende schooltypes heeft gezeten: lagere school / lager beroepsonderwijs / middelbare school.

Grafiek 3.7 Opleidingsniveau ouders (in %)

Van iets meer dan de helft van de ondervraagde kinderen hebben de ouders een laag opleidingsniveau, dit percentage is niet significant lager dan in 2000.

Grafiek 3.8 Arbeidssituatie ouders (in %)

In 2003 hebben meer kinderen één ouder met een baan. Zowel het percentage gezinnen waar beide ouders werken als het percentage kinderen waarvan beide ouders geen baan hebben, is afgenomen. Dit kan niet verklaard worden door de weegfactor.

Samenvattend kan over de Amsterdamse steekproef worden gezegd dat de ondervraagde jongeren jonger zijn dan die in 2000 en iets vaker op het VMBO zitten. Opvallend is dat in 2003 vaker één van hun ouders werkt in plaats van beide ouders of geen van de ouders.

4 Probleemgedrag

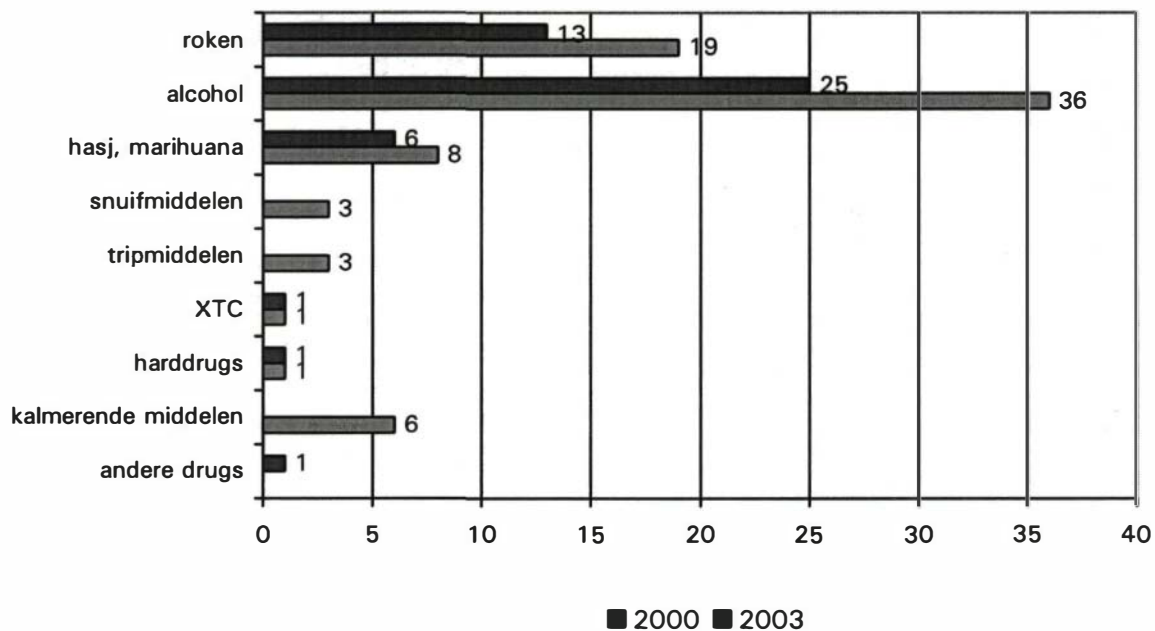
4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden enerzijds het rookgedrag en het gebruik van alcohol en drugs beschreven (paragraaf 4.2) en anderzijds de mate waarin probleemgedrag onder jongeren voorkomt (paragraaf 4.3).

4.2 Roken, alcohol- en drugsgebruik

In de onderstaande grafiek wordt weergegeven of de jongeren in de afgelopen maand hebben gerookt en/of alcohol en drugs⁴ hebben gebruikt⁵.

Grafiek 4.1 Jongeren die de afgelopen maand gerookt hebben, alcohol of drugs gebruikt hebben (in procenten van alle ondervraagden)

Het percentages jongeren dat de maand voor afname van het onderzoek sigaretten rookte of heeft gedronken is ten opzichte van de nulmeting aanzienlijk afgenomen.

Noot 4 De vragen betreffende kalmerende middelen en snuif- en tripmiddelen zijn in de vragenlijst van de effectmeting geschrapt. Hiervoor is de vraag naar 'andere drugs' toegevoegd. De jongeren die gerookt hebben of alcohol hebben gebruikt in de laatste maand zijn gepercenteerd naar het aantal jongeren dat ooit dit gedrag hebben vertoond, de andere percentages naar het totaal aantal jongeren.

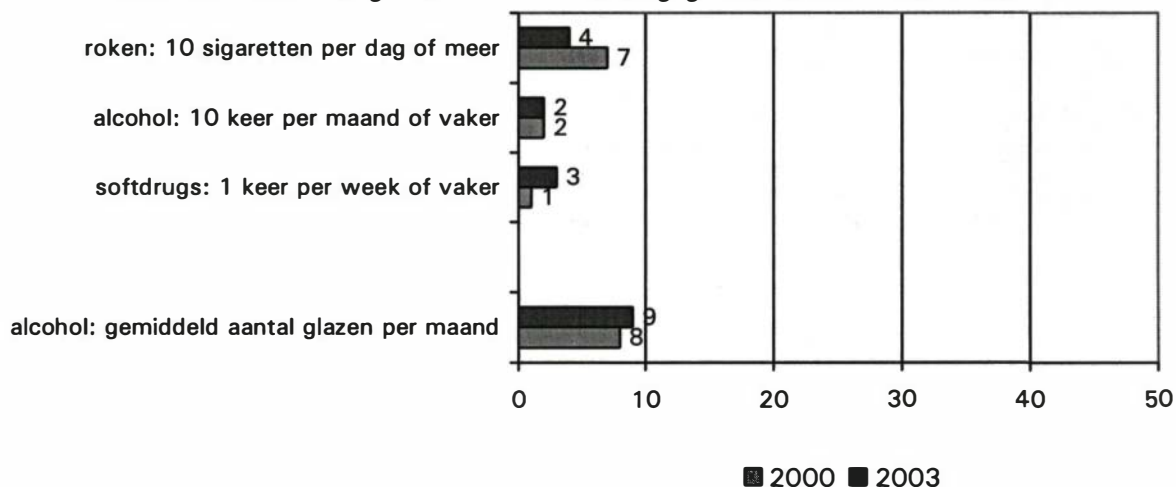
Noot 5 De hier gepresenteerde cijfers komen niet overeen met die in de nulmeting. Anders dan in dat rapport zijn hier percentages van alle scholieren weergegeven in plaats van percentages van degenen die de vraag hebben beantwoord. Dit geeft een zuiverder beeld.

Het verschil in het percentage rokers kan worden verklaard doordat de steekproef in 2003 wat ouder is en in mindere mate doordat in de steekproef in 2003 wat meer jongens zitten. Als door weging de percentages per leeftijdscategorie en geslacht in beide steekproeven gelijk worden gemaakt, verdwijnt het verschil.

Bij het percentage alcoholdrinkers gaat dit niet op; gecorrigeerd op leeftijd en sexe wordt het verschil weliswaar wat kleiner, maar blijft nog steeds fors. Ook etnische herkomst verklaart het verschil niet, al zijn er wel verschillen tussen de verschillende etnische groepen: De daling is in het percentage alcoholdrinkers is significant onder de groepen autochtonen en Turken.

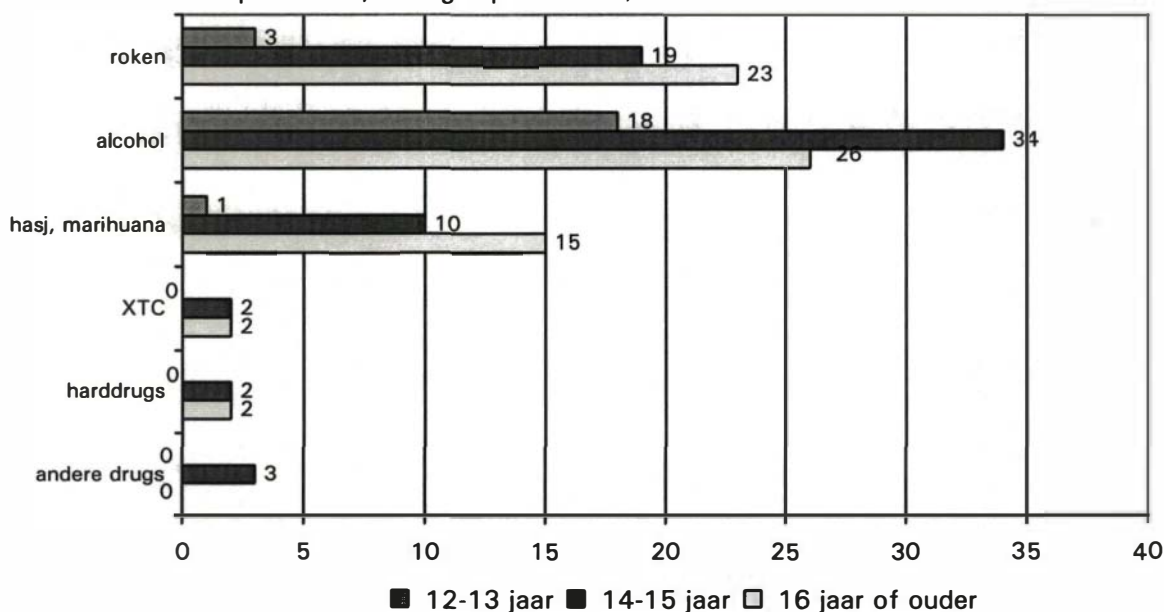
In grafiek 4.2 wordt het percentage problematische rokers en gebruikers van alcohol en drugs gepresenteerd.

Grafiek 4.2 Veelvuldig roken, alcohol- en drugsgebruik (in aantallen en %)

In tegenstelling de vorige grafiek is het veelvuldig alcoholgebruik gelijk gebleven en het gemiddeld aantal glazen per drinker één glas gestegen. De jongeren die wel alcohol drinkend drinken dus meer dan deze groep in 200 deed. Het veelvuldig roken is niet significant gedaald.

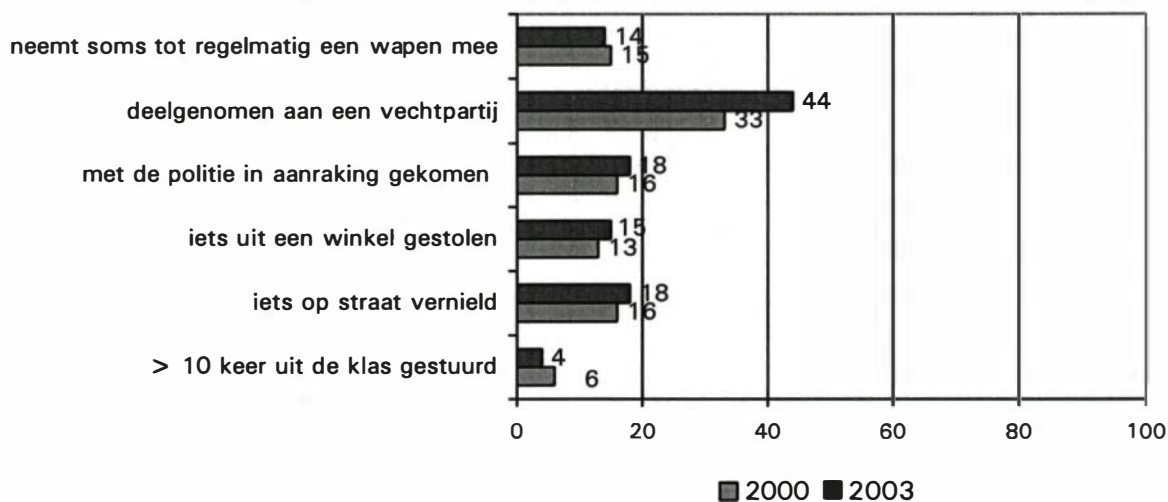
Grafiek 4.3 Amsterdamse jongeren die roken, alcohol of drugs gebruiken naar leeftijd (in procenten, de afgelopen maand)

Alcohol wordt het meest gebruikt onder de veertien- en vijftienjarigen (significant). Marihuana en tabak worden significant meer gebruikt naarmate jongeren ouder worden.

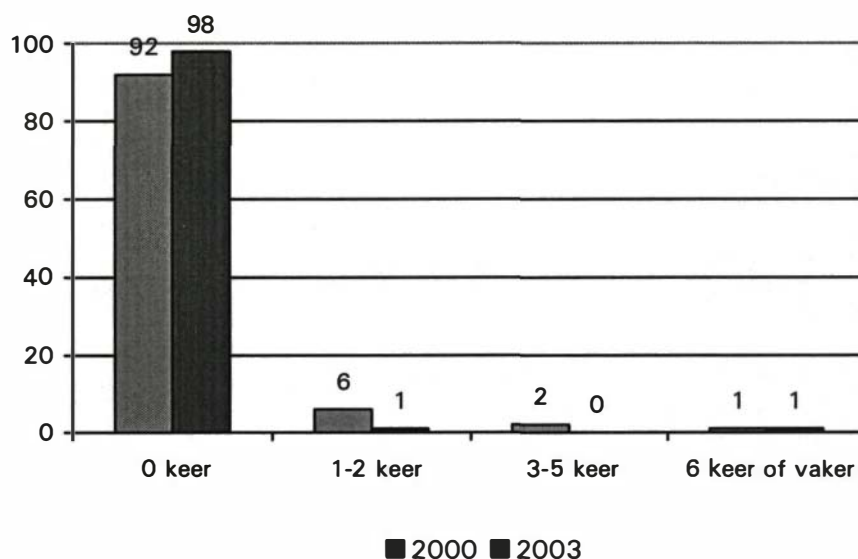
4.3 Probleemgedrag

Grafiek 4.4 Jongeren die probleemgedrag vertonen (in procenten, het afgelopen jaar)

Het probleemgedrag is sinds 2000 niet significant veranderd, dat geldt zelfs voor deelname aan vechtpartijen is (net) niet significant.

Grafiek 4.5 Jongeren die spijbelen (in de afgelopen 4 weken, in procenten)

Twee procent van de ondervraagde jongeren uit de Amsterdamse pilotwijk meldt de afgelopen vier weken te hebben gespijbeld. Dit percentage ligt significant lager dan in 2000 en is slechts voor een klein deel te verklaren door het verschil in leeftijd en sexe in de steekproeven.

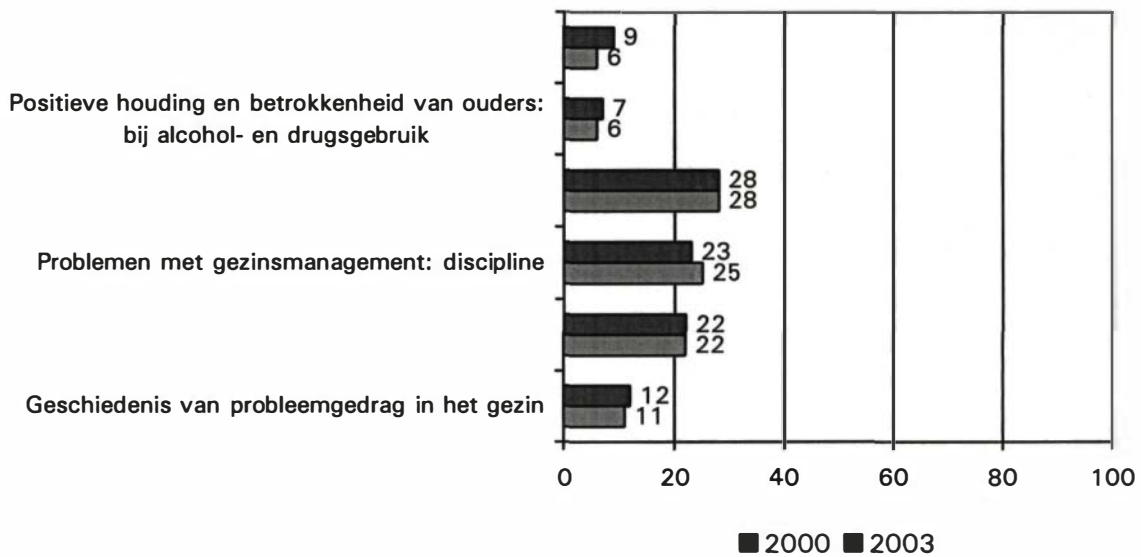
5 Resultaten risico- en beschermende factoren

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de scores op de verschillende risico- en beschermende factoren weergegeven. Voor de factoren wordt een schaal van 0 tot 100 gehanteerd. Hoe hoger de score, hoe sterker de factor aanwezig is. De resultaten worden per domein gepresenteerd. Dit zijn respectievelijk gezin, school, individu/jeugd en wijk.

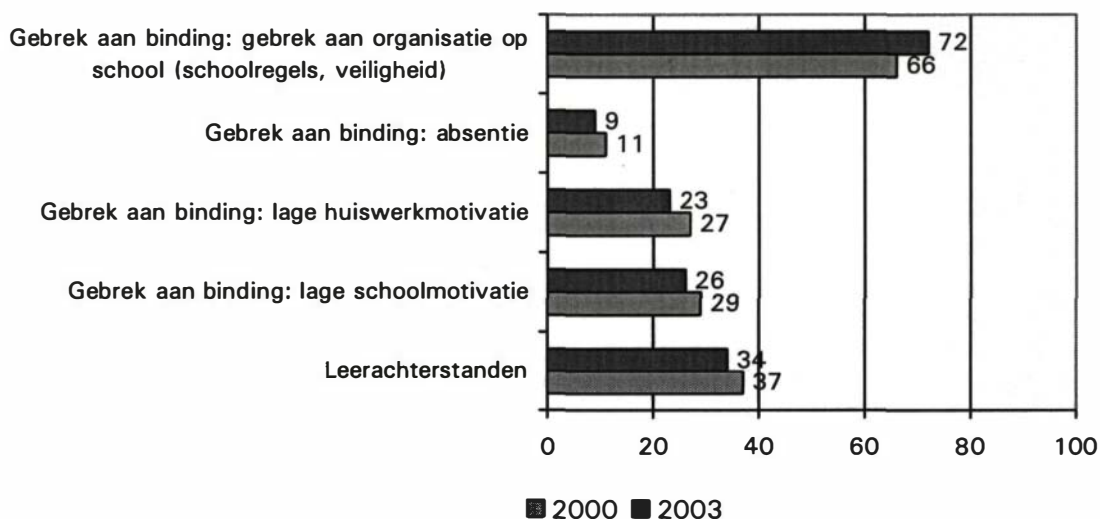
5.2 Risicofactoren

Grafiek 5.1 Gezin: risicofactoren (schaal 1 tot 100)

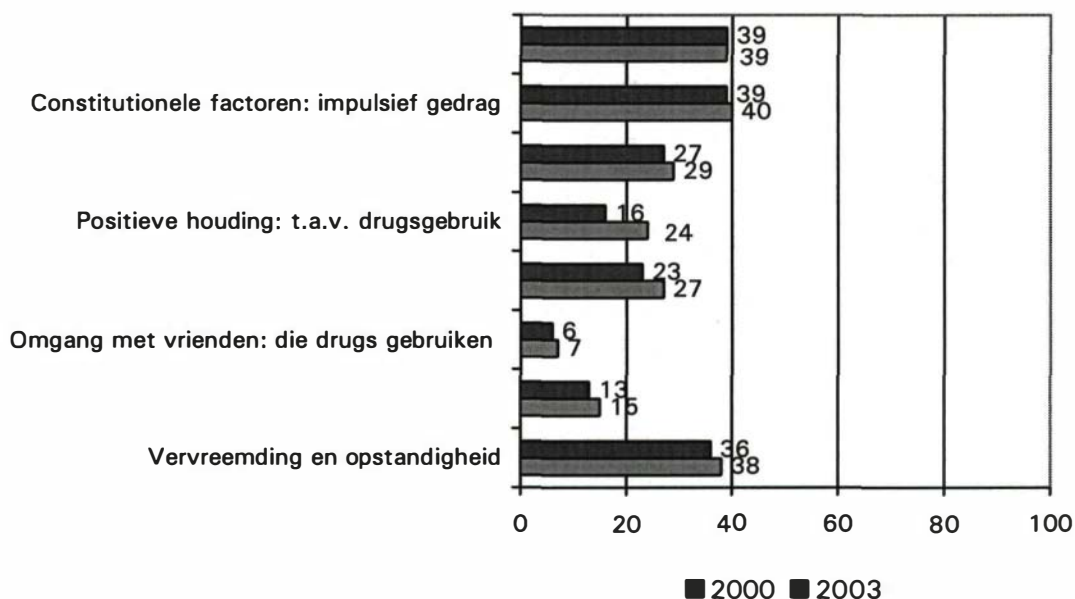
De risicofactoren die het gezin betreffen zijn nauwelijks veranderd, alleen de risicofactor 'positieve houding en betrokkenheid van ouders bij probleemgedrag' is iets, maar wel significant, toegenomen.

Grafiek 5.2 School: risicofactoren (schaal 1 tot 100)

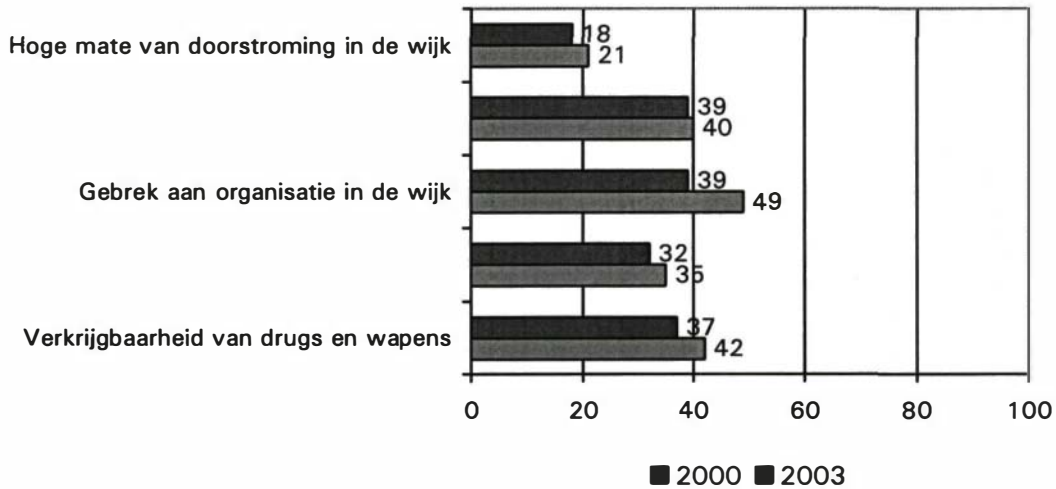
De risicofactoren binnen het domein school zijn niet (significant) veranderd. Alleen de indicator "gebrek aan organisatie op school" is iets (maar wel significant) toegenomen. De risicofactor "gebrek aan binding", is echter onveranderd.

Grafiek 5.3 Individu en leeftijdsgenoten: risicofactoren (schaal 1 tot 100)

De positieve houding ten opzichte van probleemgedrag en drugsgebruik is sinds 2000 significant afgenomen. Alle andere risicofactoren binnen het domein individu en leeftijdsgenoten zijn niet (significant) veranderd.

Grafiek 5.4 Wijk: risicofactoren (schaal 1 tot 100)

De risicofactor 'gebrek aan organisatie in de wijk' is significant afgenomen ten opzichte van de nulmeting. Ook de hoge mate van doorstroming in de wijk is iets verminderd.

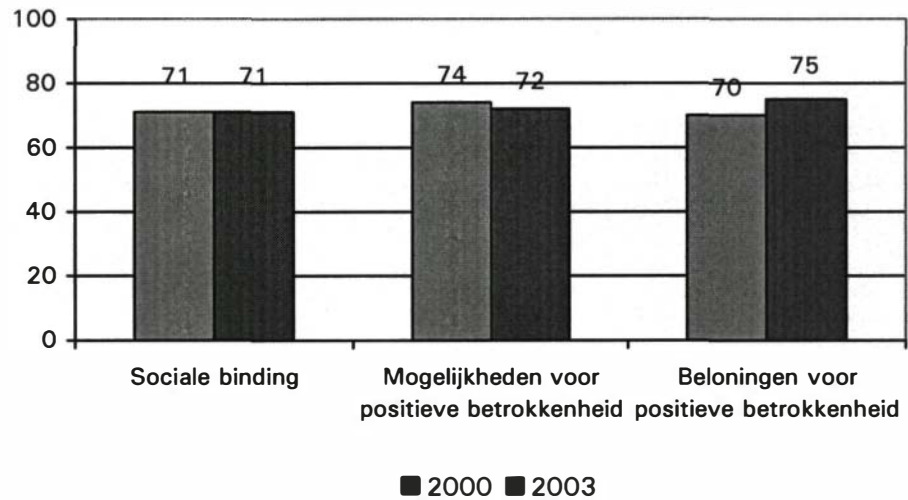
Conclusie

Van de geprioriteerde risicofactoren is alleen binnen de risicofactor 'Gebrek aan binding en organisatie in de wijk' een verbetering te zien; de score voor de indicator 'gebrek aan organisatie in de wijk' is significant afgenomen. De andere geprioriteerde risicofactoren zijn niet significant veranderd. Buiten de geprioriteerde risicofactoren zijn de scores voor 'positieve houding ten opzichte van probleemgedrag en drugsgebruik', 'gebrek aan organisatie in de wijk' en 'hoge mate van doorstroming in de wijk' significant afgenomen. De scores voor de risicofactoren 'positieve houding en betrokkenheid van ouders bij probleemgedrag' en 'gebrek aan organisatie op school' zijn daarentegen licht, maar wel significant, toegenomen.

5.3 Beschermende factoren

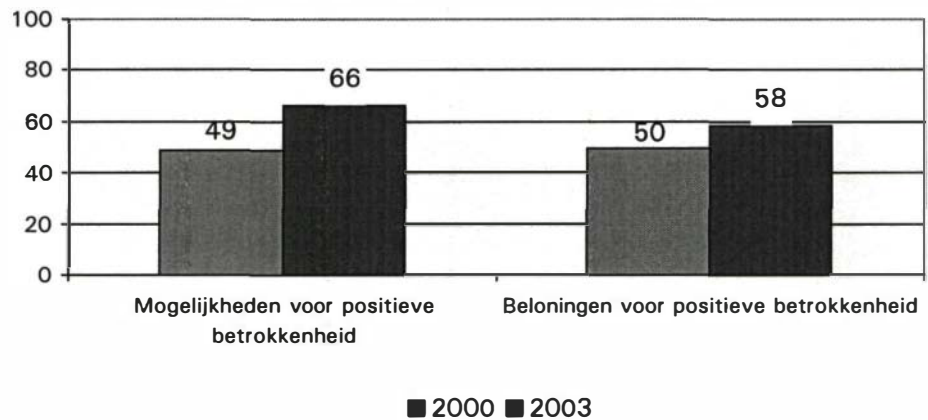
Tegenover de risicofactoren staan beschermende factoren die probleemgedrag kunnen voorkomen. In deze paragraaf worden de scores op de beschermende factoren gepresenteerd. Hierbij wordt wederom onderscheid gemaakt tussen de domeinen gezin, school individu/jeugd en wijk.

Grafiek 5.5 Gezin: beschermende factoren op een schaal van 1 tot 100

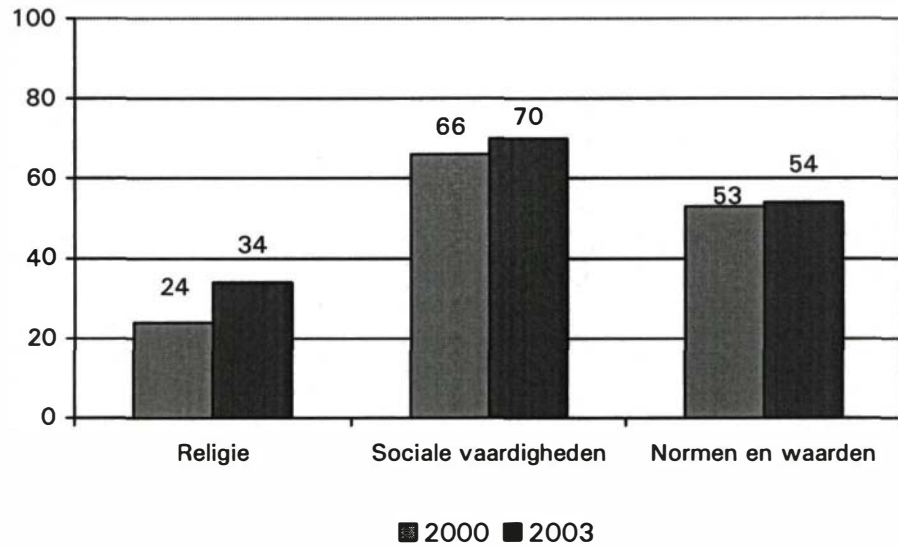
De beschermende factoren binnen het domein gezin zijn niet (significant) veranderd ten opzichte van de nulmeting.

Grafiek 5.6 School: beschermende factoren op een schaal van 1 tot 100

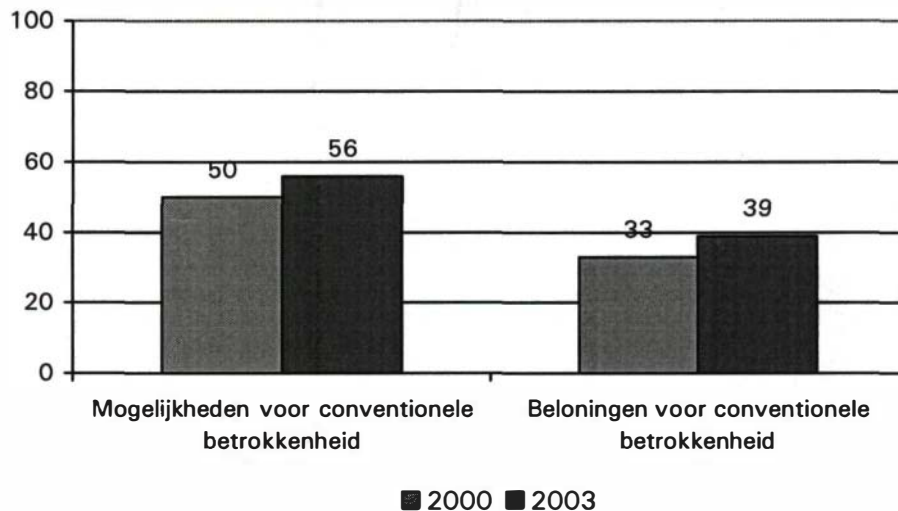
Binnen het domein school zijn de scores op de beide beschermende factoren in de Amsterdamse pilotwijk significant gestegen.

Grafiek 5.7 Individu en leeftijdsgenoten: beschermende factoren (op een schaal van 1 tot 100)

Van de beschermende factoren binnen het domein individu en leeftijdsgenoten is de score op de beschermde factor "religie" toegenomen. Het is echter niet waarschijnlijk dat dit door CtC komt, vermoedelijk gaat het om een autonome ontwikkeling. De scores bij de andere twee beschermende factoren zijn niet (significant) veranderd.

Grafiek 5.8 Wijk: beschermende factoren (op een schaal van 1 tot 100)

De score op 'beloning voor conventionele betrokkenheid' in de wijk is ten opzichte van de nulmeting iets verbeterd, de score op 'mogelijkheden voor conventionele betrokkenheid' is niet (significant) verbeterd.

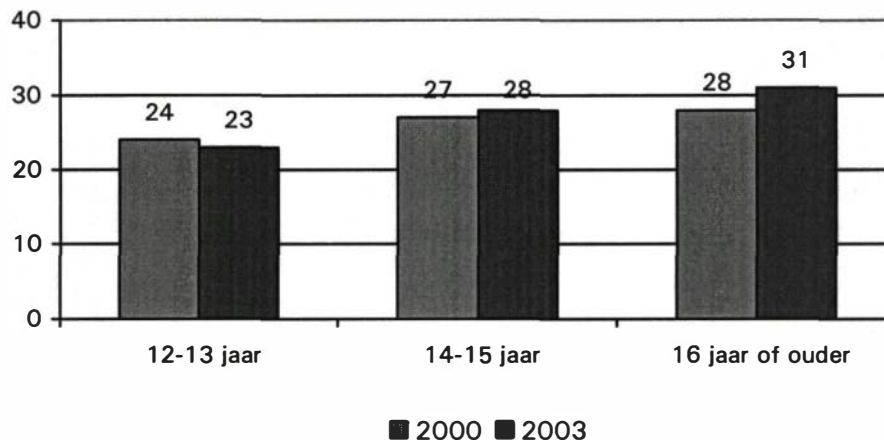
Conclusie

De beschermende factoren laten een positief beeld zien, vier van de tien beschermende factoren zijn significant verbeterd, met name de scores op de risicofactoren binnen het domein 'School' zijn gestegen.

5.4 Risico- en beschermende factoren naar leeftijd

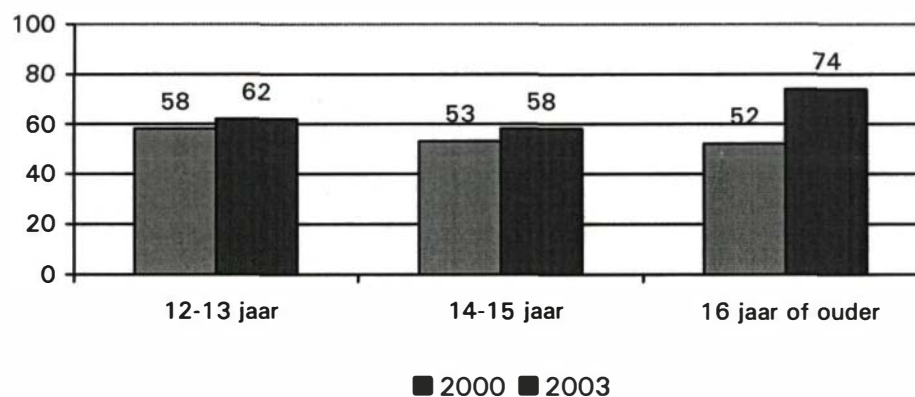
In de onderstaande grafiek wordt weergegeven hoe jongeren uit verschillende leeftijdscategorieën scores op de risico- en beschermende factoren. Hiertoe is het gemiddelde voor zowel alle risicofactoren als alle beschermende factoren berekend. Het resultaat is wederom een score op een schaal van 0-100.

Grafiek 5.9 Gemiddelde score op risicofactoren naar leeftijd

De scores op de risicofactoren stijgen licht naarmate de leeftijd stijgt. Gemiddeld genomen zijn de risicofactoren gelijk gebleven aan die van drie jaar geleden.

Grafiek 5.10 Gemiddelde score op beschermende factoren naar leeftijd

Het gemiddelde van de scores op de beschermende factoren is toegenomen ten opzichte van drie jaar geleden. Vooral de leeftijdsgroep van 16 jaar en ouder heeft naar verhouding hogere scores op beschermende factoren dan bij de nulmeting.

6 Conclusies

In dit onderzoek zijn de resultaten van de scholierenenquête in de Amsterdamse CtC-pilotwijk in 2003 vergeleken met die van de nulmeting in 2000.

De steekproef van 2003 is wat jonger dan in de nulmeting, jongens zijn er bovendien beter in vertegenwoordigd dan in 2000. Opvallend in de achtergrondkenmerken is dat in 2003 minder van de ondervraagde jongeren twee of geen werkende ouders hebben, het percentage ondervraagden met één werkende ouder significant hoger.

In vergelijking tot de nulmeting roken minder jongeren in 2003 en drinken ook minder jongeren alcohol. Het lage percentage rokers kan worden verklaard door het verschil in leeftijd tussen de twee steekproeven. Het verschil in percentage jongeren dat alcohol heeft gedronken in de afgelopen maand kan niet worden verklaard door het verschil leeftijd of sekse tussen de twee steekproeven.

Het spijbelen is sterk afgenomen in Midden-Noord, ook dit verschil kan niet worden verklaard door de verschillen in sekse en leeftijd tussen de twee steekproeven.

In Midden-Noord werd binnen elk domein één risicofactor geprioriteerd:

- *Gezin*
Problemen met gezinsmanagement.
- *School*
Gebrek aan binding met school.
- *Kinderen/ jongeren*
Vroeg begin van probleemgedrag.
- *Wijk*
Gebrek aan binding en organisatie in de wijk.

Waar het de geprioriteerde risicofactoren betreft, waaraan door middel van de implementatie van het preventieplan binnen de pilotwijk wordt gewerkt, zijn weinig gunstige effecten waarneembaar van de inzet van de CTC-strategie. Van de risicofactoren is alleen de score voor 'Gebrek aan binding en organisatie in de wijk' significant omlaag gegaan. Daarnaast is ook de score van de indicator 'gebrek aan organisatie in de wijk', deel van de risicofactor 'Gebrek aan binding en organisatie in de wijk', significant afgenomen. De scores voor de andere geprioriteerde risicofactoren zijn niet significant veranderd.

Gezien de korte periode dat aan de implementatie van het preventieplan wordt gewerkt, is geen sterke verbetering te verwachten. Het kan nog enkele jaren duren voordat de resultaten in de risicofactoren zichtbaar zijn. Een vermindering in de probleemgedragingen zal nog meer tijd vergen.

Wat betreft de andere risicofactoren is een aantal verschuivingen te zien. De scores van twee risicofactoren zijn significant toegenomen:

- 'positieve houding en betrokkenheid van ouders bij probleemgedrag';
- 'gebrek aan organisatie op school'.

Mochten andere bronnen dit resultaat te bevestigen, dan kan dat een signaal zijn om te overwegen het preventieplan op dit punt aan te passen, door de betreffende risicofactoren te ook prioriteren, teneinde de scores daarop terug te dringen.

De scores van drie niet geprioriteerde risicofactoren zijn significant afgenomen:

- 'positieve houding ten opzichte van probleemgedrag en drugsgebruik';
- 'gebrek aan organisatie in de wijk';
- 'hoge mate van doorstroming in de wijk'.

Gemiddeld zijn de risicofactoren niet veranderd ten opzichte van de nulmeting.

De beschermende factoren zijn wel gemiddeld toegenomen. Met name de beschermende factoren op school zijn versterkt. Vier beschermende factoren zijn versterkt:

- Beloningen voor conventionele betrokkenheid in de buurt.
- Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid op school.
- Beloningen voor positieve betrokkenheid op school.
- Religie.

De algemene conclusie kan daarom zijn dat de voorwaarden voor een afname van probleemgedrag in Amsterdam Midden-Noord iets zijn verbeterd. De probleemgedragingen roken en alcohol drinken zijn ook afgenomen.

Bijlage 1 Samenstelling CtC-schalen

B1.1 Probleemgedragingen

Deze effectrapportage gaat uit van de 'oude stijl' van het CtC-model, zoals deze in 2000 ook voor de nulmeting is gehanteerd. De volgende grafieken m.b.t. alcohol- en drugsgebruik en probleemgedragingen worden gepresenteerd:

Jongeren die de afgelopen maand hebben gerookt, alcohol- of drugs hebben gebruikt

- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je gerookt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je alcohol gedronken?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je softdrugs (hasj, marihuana) gebruikt)?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je snuifmiddelen gebruikt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je tripmiddelen gebruikt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je XTC gebruikt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je harddrugs gebruikt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je kalmerende middelen gebruikt?
- Hoe vaak in de afgelopen maand heb je andere drugs gebruikt?

Veelvuldig roken, alcohol- en drugsgebruik

- Hoeveel sigaretten rook je per dag?
- Hoe vaak heb je in de afgelopen maand alcohol gedronken?
- Hoeveel glazen alcohol heb je ongeveer in de afgelopen vier weken gedronken?
- Hoe vaak in de afgelopen vier weken heb je softdrugs gebruikt?

Roken, alcohol- en drugsgebruik naar leeftijd (de afgelopen maand)

Hierbij worden geen afzonderlijke vragen gesteld, maar worden de resultaten van de eerste grafiek uitgesplitst naar leeftijd.

Jongeren die probleemgedrag vertonen

- Hoe vaak in het afgelopen jaar: ben je de klas uit gestuurd?
- Hoe vaak in het afgelopen jaar: heb je iets op straat vernield
- Hoe vaak in het afgelopen jaar: heb je iets uit een winkel gestolen
- Hoe vaak in het afgelopen jaar: ben je met de politie in aanraking gekomen?
- Hoe vaak in het afgelopen jaar: heb je deelgenomen aan een vechtpartij?
- Wanneer (hoe vaak) draag je een wapen bij je?

Jongeren die spijbelen

- Op hoeveel dagen was je er de afgelopen vier weken niet door: spijbelen?

B1.2 Risicofactoren

De vragenlijst 'oude stijl' is waar het de risicofactoren betreft identiek aan de nieuwe vragenlijst. Hieronder de risicofactoren (waarvan er een aantal is samengesteld uit 2 (of 3) indicatoren) en de items uit de vragenlijst:

Domein gezin

Geschiedenis van probleemgedrag in het gezin

- Heeft iemand binnen het gezin ooit een ernstig alcohol- of drugsprobleem gehad?

Problemen met gezinsmanagement

- indicator: gebrek aan toezicht
 - Mijn vader en moeder vragen mij regelmatig of ik mijn huiswerk heb gemaakt.
 - Mijn ouders willen dat ik bel als ik later thuis kom.
 - Zouden je ouders het merken als je niet op tijd thuis komt?
 - Wanneer ik niet thuis ben weten mijn ouders waar ik ben.
 - De regels binnen ons gezin zijn duidelijk
 - Binnen ons gezin bestaan duidelijke regels over alcohol- en drugsgebruik.
- indicator: gebrek aan discipline
 - Als je drugs zou gebruiken zouden je ouders daar dan achter komen?
 - Als je zou spijbelen, zouden je ouders daar dan achter komen?

Conflicten in het gezin

- Binnen ons gezin wordt vaak naar elkaar geschreeuwd of op elkaar gescholden.
- Binnen ons gezin wordt steeds weer over hetzelfde ruzie gemaakt.
- In ons gezin zeggen we waarom we dingen doen/willen.

Positieve houding van ouders t.a.v. alcohol- en drugsgebruik

- indicator: Positieve houding van ouders t.a.v. alcohol- en drugsgebruik
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: vaak alcohol drinkt?
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: sigaretten rookt?
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: softdrugs (zoals marihuana of hash) gebruikt?
- indicator: Positieve houding van ouders t.a.v. probleemgedrag
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: iets steelt dat meer dan 10 gulden waard is?
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: dingen in de buurt vernielt?
 - Wat vinden jouw ouders ervan als jij: ruzie met iemand zoekt?

Domein school

Vroeg en aanhoudend antisociaal gedrag

-

Leerachterstanden beginnend op de basisschool

- Welke rapportcijfers kreeg je in het afgelopen jaar het meest?
- Haal je betere cijfers dan veel van jouw klasgenoten?

Gebrek aan binding bij school:

- indicator: absentie:
 - Op hoeveel dagen was je er in de afgelopen vier weken niet door: ziekte?
 - Op hoeveel dagen was je er in de afgelopen vier weken niet door: spijbelen?
 - Op hoeveel dagen was je er in de afgelopen vier weken niet door: anders?
- indicator: lage huiswerkmotivatie:
 - Ik doe mijn best op mijn huiswerk.
- indicator: lage schoolmotivatie:
 - Ik kom op tijd op school.
 - Het kost me moeite om naar school te gaan.
 - Op school houd ik mijn aandacht bij de les.
 - Binnen zitten op school kost me moeite.
 - Ik ga met tegenzin naar school.

Domein kinderen en jongeren

Vervreemding en opstandigheid

- Ik doe expres niet wat mensen mij opdragen, alleen maar om ze kwaad te krijgen.
- Ik houd me niet aan regels die me niet goed uitkomen.
- Ik vind het leuk om uit te testen hoe ver ik kan gaan.

Omgang met vrienden die probleemgedrag vertonen

- indicator: Omgang met vrienden die drugs gebruiken
- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: softdrugs (bijvoorbeeld marihuana, wiet, of hasj) hebben gebruikt?
- Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: harddrugs (bijvoorbeeld XTC, cocaïne of amfetaminen) hebben gebruikt?
- indicator: Omgang met vrienden die probleemgedrag vertonen
- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: hebben gespijbeld?
- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: een wapen bij zich hadden?
- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: iets hebben gestolen?
- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: met de politie in aanraking zijn gekomen?

- Denk aan je vier beste vrienden. Kun je aangeven hoeveel van deze vrienden in het afgelopen jaar: zonder diploma van school zijn gegaan?

Houding die probleemgedrag bevordert

- indicator: positieve houding t.a.v. probleemgedrag
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: een wapen bij zich heeft?
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: iets steelt?
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: ruzie met iemand zoekt?
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: iemand aanvalt met de bedoeling hem/haar pijn te doen?
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: spijbelt?
- indicator: positieve houding t.a.v. drugsgebruik
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: dronken is?
 - Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: softdrugs (bijvoorbeeld wiet, of hasj) gebruikt?
- Wat vind je ervan als iemand van jouw leeftijd: harddrugs (bijvoorbeeld cocaïne of XTC) gebruikt?

Vroeg begin van het probleemgedrag

- Hoe oud was je toen je voor het eerst: softdrugs (bijv. hasj) gebruikte?
- Hoe oud was je toen je voor het eerst: een sigaret rookte?
- Hoe oud was je toen je voor het eerst: alcohol dronk?
- Hoe oud was je toen je voor het eerst: uit de klas werd gestuurd?
- Hoe oud was je toen je voor het eerst: een wapen meenam?

Constitutioneel:

- indicator: sensatiezoekend gedrag
 - Ik durf altijd meer dan mijn vrienden.
 - Je moet alles in je leven geprobeerd hebben, ook als het gevaarlijk is.
 - Als ik een relletje zie, loop ik liever een blokje om.
- indicator: impulsiviteit
 - Ik denk graag goed na voordat ik een besluit neem.
 - Alles wat ik wil moet zo snel mogelijk gebeuren.
 - Ik doe vaak dingen zonder na te denken over de gevolgen.
 - Ik doe vaak allerlei dingen door elkaar, in plaats van één ding tegelijk.

Domein wijk

Verkrijgbaarheid van drugs en wapens

- Hoe gemakkelijk is het om in de buurt waar jij woont aan harddrugs (zoals cocaïne, XTC of amfetaminen) te komen?
- Hoe gemakkelijk is het om in de buurt waar jij woont aan wapens te komen?

Maatschappelijke normen die probleemgedrag bevorderen

- Als een kind in jouw buurt iets zou vernielen, zou hij/zij dan aangesproken worden door buurtbewoners?
- Als een kind in jouw buurt andere kinderen zou pesten zou hij/zij dan aangesproken worden door buurtbewoners?
- Als jongeren in jouw buurt serieus met elkaar zouden gaan vechten, zouden buurtbewoners dan de politie bellen?

Geweld in de media

-

Hoge mate van doorstroming in de wijk

- in de buurt waar ik woon wordt vaak verhuisd
- hoe vaak sinds de kleuterschool ben je verhuisd
- ben je in het afgelopen jaar van school veranderd
- hoe vaak sinds de kleuterschool ben je van school veranderd
- ben je in het afgelopen jaar (12 maanden) verhuisd

Weinig binding met en gebrek aan organisatie in de wijk

- indicator: weinig binding met de wijk:
 - ik zou graag uit deze buurt verhuizen
 - ik vind dat ik in een leuke buurt woon
 - als ik zou moeten verhuizen, zou ik deze buurt erg missen
- indicator: gebrek aan organisatie in de wijk:
 - in de buurt waar ik woon is veel graffiti
 - in de buurt waar ik woon ligt veel rommel op straat
 - in de buurt waar ik woon is veel misdaad
 - in de buurt waar ik woon wordt in harddrugs gehandeld
 - ik voel me veilig in de buurt waar ik woon

Lage inkomens en slechte behuizing

-

B1.3 Beschermende factoren

In de voor deze rapportage gebruikte CtC-vragenlijst 'oude stijl' worden 10 beschermende factoren gemeten door middel van 35 items in de vragenlijst.

Domein wijk

Mogelijkheden voor conventionele betrokkenheid (kansen)

- Er wonen veel volwassenen bij mij in de buurt met wie ik kan praten over dingen die belangrijk voor mij zijn.
- In de buurt waar ik woon zijn voldoende activiteiten voor jongeren van mijn leeftijd.

Beloningen voor conventionele betrokkenheid (erkenning)

- De burens merken het op als ik iets goed doe en ze zeggen dat ook tegen me.
- In de buurt waar ik woon, wonen mensen die mij aanmoedigen om mijn best te doen.
- In de buurt waar ik woon, wonen mensen die trots op me zijn als ik iets goeds doe

Domein school

Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid (kansen)

- Scholieren mogen op school vaak meebeslissen over schoolzaken, zoals schoolactiviteiten en schoolregels.
- Op school kun je, als je dat wilt, gemakkelijk apart met een leraar/lerares

praten.

- Deze school organiseert veel activiteiten buiten de lessen om, zoals sporten, clubs of speciale lessen.
- Ik word door leraren/leraressen aangemoedigd om mee te doen in de klas of aan schoolactiviteiten.

Beloningen voor positieve betrokkenheid (erkenning)

- Mijn leraar/lerares merkt het op als ik iets goed doe en laat me dat ook weten.
- Als ik hard werk, krijg ik een complimentje van de leraar/lerares

Domein gezin

Binding

- Kun je het goed met je moeder vinden?
- Vind je het leuk om dingen met je moeder te doen?
- Vertel je je moeder wat je bezig houdt?
- Kun je het goed met je vader vinden?
- Vind je het leuk om dingen met je vader te doen?
- Vertel je je vader wat je bezig houdt?

Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid (kansen)

- Mijn vader en/of moeder willen vaak leuke dingen met mij doen.
- Mijn ouders vragen mij naar mijn mening als er besluiten moeten worden genomen die mij aangaan.
- Als ik een persoonlijk probleem heb, kan ik altijd bij mijn moeder of vader terecht.

Beloningen voor conventionele betrokkenheid (erkenning)

- Mijn ouders geven mij een compliment als ik iets goeds doe.
- Hoe vaak laten jouw ouders jou weten dat zij trots zijn op iets dat jij hebt gedaan?

Domein jeugd/individu

Religie (kansen)

- Hoe vaak ga je naar de kerk of neem je deel aan andere godsdienstige activiteiten?

Sociale vaardigheden

- Stel, je staat met een vriendin in een kledingwinkel. Dan zie je dat zij een t-shirt pakt en in haar tas stopt. Ze glimlacht naar je en zegt: "Pak er ook één, er is toch niemand die het ziet". Er is verder niemand die jullie ziet: geen personeel en ook geen andere klanten. Wat zou je doen?
- Stel, het is acht uur 's avonds op een doordeweekse dag. Je staat op het punt om naar vrienden te gaan. Dan vraagt je moeder waar je naar toe gaat. Je zegt: "Oh gewoon, wat vrienden opzoeken". Ze antwoordt "Ach, je bent al zo vaak weg. Vanavond blijf je maar eens thuis". Wat zou je doen?
- Stel, je bent in een andere stad, waar je niemand van jouw leeftijd kent. Je slentert wat rond. Dan loopt er een jongen, die je niet kent, in jouw richting. Tijdens het passeren botst hij opzettelijk tegen je aan. Je valt

daardoor bijna. Wat zou je doen?

- Stel, je bent op een feest bij iemand thuis. Eén van je vrienden biedt je harddrugs aan, bijvoorbeeld cocaïne. Wat zou je doen?

Gezonde opvattingen en duidelijke normen

- Ik vind dat je dingen mag pakken zonder te vragen, zolang je er niet voor wordt gestraft.
- Ik vind dat je soms best mag spieken.
- Ik vind dat je het recht hebt om je met geweld te verdedigen⁶.
- Het is belangrijk om eerlijk tegen je ouders te zijn, ook als zij boos zullen worden of straf zullen geven.

Noot ⁶ De formulering van deze vraag is gewijzigd n.a.v. de testfase bij scholieren. De oorspronkelijke formulering luidt: 'Je mag iemand slaan, die zelf begonnen is met vechten.'